

‘разумны, здольны глыбока мысліць’ маюць эмацыянальна-экспрэсіўнае адценне, што звычайна характэрна для метафары. Аднак, паколькі ў значэннях прыведзеных прыметнікаў няма ўказання на падабенства, а сувязь гэтых значэнняў грунтуецца на асацыятыўнай сумежнасці, можна зрабіць выснову, што сувязь паміж значэннямі ўказаных прыметнікаў – метанімічнага тыпу.

Такім чынам, многія якасныя прыметнікі з суфіксамі *-лів-, -іст-, -аст(-ат-)* з’яўляюцца мнагазначнымі, і іх значэнні часцей за ўсё звязаны паміж сабой метафарычнымі або метанімічнымі сувязямі. Кожнае са значэнняў прыметніка актуалізуецца ў спалучэнні з назоўнікам, што прадвызначае неабходнасць улічваць сінтагматычныя сувязі прыметніка пры кваліфікацыі яго семантыкі. Парадыгматычныя сувязі вытворнага прыметніка з утваральным словам набываюць асаблівую актуальнасць пры вызначэнні метафарычнай сувязі паміж значэннямі прыметніка.

ЛІТАРАТУРА

- Земская Е. А. Язык как деятельность: Морфема. Слово. Речь. М., 2004.
 Козинец С. Б. Словообразовательная метафора: пересечение лексической и словообразовательной систем // Филол. науки. 2007. № 2. С. 61–70.
 Кубрякова Е. С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. М., 1981.
 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. Мінск, 1977–1984. Т. 1–5.
 Шрамм А. Н. Очерки по семантике качественных прилагательных (на материале современного русского языка). Л., 1979.
 Шипицина Г. М. Системные связи новых значений имен прилагательных // Филол. науки. 2006. № 4. С. 69–77.

Паступіў у рэдакцыю 12.04.12.

Вікторыя Уладзіміраўна Авяр’янава – кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры сучасных моў Гомельскага інжынернага інстытута.

М. У. КОЗЫЛЕВА

ПРАБЛЕМА ПЕРАДАЧЫ АНГЛІЙСКИХ АНТРАПОНІМАЎ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Рассматривается проблема передачи английских антропонимов на белорусский язык, анализируются фонетический и графический способы, их возможности и ограничения, обосновывается необходимость пересмотра существующих способов, а также выработки единых правил передачи, создания специализированного англо-белорусского словаря личных имен.

The article deals with the problem of transference of English anthroponyms into the Belarusian language. Phonetic and graphic means, the possibilities and limitations of their application are analyzed. Special attention is given to the necessity of reconsideration of the given methods, elaboration of single principles of rendition of names, creating a specialized English-Belarusian dictionary of proper names.

Уводзіны. Праблема перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову з’яўляецца надзвычай актуальнай перш за ўсё ў прыкладным аспекце. Для таго каб паспяхова выконваць грамадска-прававыя функцыі, усе іншамоўныя ўласныя імёны павінны быць строга рэгламентаванымі паводле правапісу і словазмянення. Аднак, чытаючы тэксты з афіцыйных крыніц, літаратурныя творы, перыёдыку, мастацкія і іншыя пераклады з англійскай мовы, можна заўважыць нямала англійскіх антрапонімаў, якія перададзены на беларускую мову нядакладна і недакладна. Напрыклад: *Hugh Laurie* [ˈhju: ˈlɔ:ri] – **Хью Лоры** (БТ) – трэба *Х’ю Лоры*, *Shia LaBeouf* [ˈʃalə ləˈbɛʊf] (НН) – **Шайя Лабёф** – трэба *ЛаБаф* (*Ла-Баф*), *Ozzy Osbourne* [ˈɔzi ˈlɔzbən] – **Оззі Озборн** (МН) – трэба *Озі Озбарн*, *Tony Iommi* [ˈtəʊni əlˈlɔmi] – **Тоні Айоммі** (МН) – трэба *Тоні Аёмі*, *Ronny James Dio* [ˈrɒni ˈdʒeɪmz diə] – **Ронні Джэймс Діо** (МН) – трэба *Роні Джэймс Дыя*, *Bridget Moynahan* [ˈbrɪdʒət ˈmɔɪnəhən] – **Брыджэт Майнэхэн** (Зв.) – трэба *Брыджэт Монэхэн*, *Wordsworth* [ˈwɜ:dzwɜθ] – **Ўодсварт** (Дж.) – трэба *Уордсварт*, *Dunne* [dʌn] – **Дон** (Дж.) – трэба *Дан*, *McDonalds* [mækˈdɒnəldz] – **Макдональдс** (БК) – трэба *МакДональдс* (*Мак-Дональдс*) і інш.

У беларускім мовазнаўстве да гэтага часу так і не склалася ўстойлівая традыцыя, якая забяспечыла б адзінства метадаў і спосабаў перадачы іншамоўных уласных імёнаў, не сфармуляваны дакладныя крытэрыі выбару тых ці іншых варыянтаў напісання англамоўных антрапонімаў, не існуе спецыялізаванага англа-беларускага слоўніка асабовых імёнаў і прозвішчаў. Праблема перадачы англійскіх антрапонімаў па-беларуску асвятляецца толькі ў адзінкавых працах (гл. Крукоўскі 1959; Поплавская, Таболич 1997; Вікторка 1999, Вікторка 2003; Баброва 2009), хоць з’яўляецца адной з найбольш складаных у тэарэтычным і практычным плане і мае шмат спрэчных пытанняў.

¹ У дачыненні да антрапонімаў (як і для онімаў увогуле), як правіла, ужываюць тэрмін «перадача», а не «пераклад», паколькі пераклад онімаў арыентаваны перш за ўсё на змест, а перадача – толькі на форму.

Мэта артыкула – аналітычны агляд існуючых тэарэтычных і практычных падыходаў да праблемы перадачы англійскіх антрапонімаў па-беларуску і вызначэнне магчымых шляхоў яе вырашэння.

1. Асноўныя спосабы перадачы англійскіх антрапонімаў у беларускай мове. Можна вылучыць тры асноўныя спосабы перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову: практычная транскрыпцыя, транслітарацыя, пераклад (абмежаваны толькі мастацкімі тэкстамі).

У беларускім мовазнаўстве яшчэ ў 1959 г. М. І. Крукоўскім была зроблена спроба сістэматызаваць падыходы да перадачы англійскіх імёнаў. У прыватнасці, адзначалася, што пры перадачы англійскіх прозвішчаў на беларускую мову выкарыстоўваецца ў асноўным фанетычны прынцып, які, аднак, не заўсёды вытрымліваецца. Адхіленні тлумачацца тым, што аб'ектыўна існуюць, па-першае, разыходжанні ў гучанні паасобных англійскіх і беларускіх фанем, а па-другое, «традыцыйныя напісанні, якія ўвайшлі ў практыку і замацаваліся традыцыяй, калі яшчэ не склалася сістэма перадачы такіх слоў на беларускай мове» (Крукоўскі 1959, 252). Наступная праца (гл. Поплавская, Таболич 1997), якая з'явілася толькі праз сорак гадоў, ужо даводзіць магчымасць стварыць алгарытм перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову, калі ўлічваць асаблівасці фаналагічных сістэм абедзвюх моў. На практыцы такі алгарытм быў увасоблены ў 1999–2001 гг. у серыі матэрыялаў да англа-беларускага слоўніка антрапонімаў А. У. Таболич і Л. В. Вікторка (МС). З тэарэтычнага пункту гледжання асаблівасці перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову абгрунтаваны ў кнізе Л. В. Вікторка «Лінгвістычныя асновы перадачы англійскіх уласных асабовых імёнаў на беларускую мову» (2003). У іншых працах беларускіх мовазнаўцаў акрэсліваюцца падыходы да перадачы іншамойных імёнаў, распрацаваныя ў рускім мовазнаўстве.

1.1. Практычная транскрыпцыя – гэта перадача сродкамі нацыянальнага алфавіта іншамойных уласных імёнаў, тэрмінаў, а таксама розных наменклатурных абазначэнняў з захаваннем па магчымасці іх дакладнага гукавага аблічча, але без выкарыстання дадатковых знакаў (гл. Беларуская мова 1994, 561). Практычная транскрыпцыя, паводле меркавання большасці даследчыкаў, з'яўляецца найбольш аптымальным спосабам перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову, прызначана захоўваць структуру імя і яго графічныя асаблівасці, улічваць фаналагічныя асаблівасці мовы-крыніцы, забяспечваць лёгкасць успрымання імя ў мове перакладу (гл. Вікторка 2003, 4). На думку А. У. Таболич і Л. В. Вікторка, перадача ўласнага імя шляхам практычнай транскрыпцыі павінна ўключаць наступныя этапы: 1) аналіз вымаўлення імя; 2) вызначэнне яго адпаведнікаў (фанетычных і графічных) у мове перакладу; 3) напісанне імя з улікам фанетычна-арфаграфічных нормаў мовы перакладу; 4) адваротны пераклад (МС 1999, № 10, 154). Трэба заўважыць, што гэты алгарытм не з'яўляецца чымсьці новым, бо шырокавядомы ў рускай тэорыі і практыцы перакладу (гл. Ермолович 2001). Да адзначаных этапаў варта дадаць яшчэ і вызначэнне зыходнай формы антрапоніма, напрыклад: асабовае імя *Lenchy*, зыходная форма – *Lench* (**hlenc* = *HL'INC*), вымаўленне – [lentʃ], напісанне па-беларуску – *Ленч*, адваротны пераклад – *Lench*. Але, як паказвае практыка, бессістэмны ўлік фанетычных асаблівасцей абедзвюх моў спараджае непажаданую варыянтнасць і досыць вялікую ступень умоўнасці перадачы англійскіх імёнаў на беларускую мову.

Так, англійская мова адносіцца да моў вакалічнага тыпу, і для яе характэрны дыфтонгі і трыфтонгі, спалучэнні галосных з звычайнай *r* (*or, er, ir, yr*), якія прапануецца перадаваць па-беларуску па-рознаму, напрыклад: *Gilmore* ['gɪlmɔː] – *Гілмар*, *Herbert* ['hɜːbɜːt] – *Герберт/Гербэрт*, *David* ['deɪvɪd] – *Дэвід* (МС 2000, № 2, 72), але магчыма і *Гілма*, *Гебат*, нельга *Дэвід* і да т. п. Цяжасці пры перадачы ствараюць і англійскія манафтонгі, напрыклад: доўгі галосны [E:] у *Herman* ['hɜːmɔːn] – *Герман*, але *Burns* [bɜːns] – *Бёрнс*, *Murdoch* ['mɜːdɔːk] – *Мэрдак*, галосны [æ] у *Adams* ['ædɔːms] – *Адамс/Эдамс*, галосны [q] у *Robert* ['rɒbɜːt] – *Роберт/Робэрт*, *Carroll* ['kærɔːl] – *Кэрал*, галосны [e] у *Shelley* ['ʃeɪli] – *Шэлі*, *Leslie* ['lesli] – *Леслі* (МС 1999, № 11, 173–178).

Беларуская мова, у сваю чаргу, адносіцца да кансанантнага тыпу моў, і для яе характэрна аглушэнне парнага звонкага зычнага на канцы слова, параўн.: *James* [dʒeɪmz] – *Джеймс*, *Cummings* ['kʌmɪŋz] – *Камінс*, *Holmes* [hɒlms] – *Холмс* (МС 2000, № 1, 77–78), а таксама цвёрдасць зычных [d] і [t], параўн.: *Still* – *Стыл*, *Steven* – *Стивен*, *Tippett* – *Тыпет* (МС 2001, № 4, 85). Трэба заўважыць, што ў новых правілах беларускай арфаграфіі напісанне зычных *д*, *т* або *дз*, *ц* ва ўласных імёнах і назвах вызначаецца ў адпаведнасці з беларускім літаратурным вымаўленнем або па слоўніку (гл. Правілы 2011, 17). Але, паколькі ў кожнага чалавека сваё асаблівае вымаўленне, паўстае пытанне, што такое літаратурнае вымаўленне?

У сферы вакалізму беларускай мове ўласцівы аканне і яканне, таму пры перадачы англійскіх імёнаў галосныя [o] і [ɜ] у ненаціскных складах чаргуюцца з [a], што абумоўлівае варыянтнасць напісання ненаціскных канцавых спалучэнняў *-эн/-ан*, *-эл/-ал*, *-эр/-ар*, *-эт/-от/-ат*, параўн.: *Elizabeth* ['ɪlɪzəbɛθ] – *Элізабет/Элізэбет/Элізабат*, *MacDowell* [mɑːk'dəʊl] – *МакДаўэл/МакДаўал* (МС 2001, № 1; 2001, № 4).

Імёны з ненаціскнымі канцавымі спалучэннямі мэтазгодна перадаваць шляхам транслітарацыі, каб пазбегнуць варыятыўнасці, напрыклад: *Butler* ['bʌtlɚ] – *Батлер*, *Cather* ['kæθɚ] – *Кэтэр*, *Slessor* ['slesɔ] – *Слесар*.

Паводле Л. В. Вікторка, гук [e] у англійскіх імёнах пасля зычных пажадана перадаваць праз беларускае *э*, за выключэннем выпадкаў, калі ён ужываецца пасля *г*, *к*, *х* і *л* (МС 1999, № 10, 156). Але пад уплывам рускай мовы-пасрэдніцы пры перадачы англійскіх найменняў у беларускай мове часта выкарыстоўваецца літара *е*: *Meggie* – *Мэгі/Мэры*, *Kent* – *Кэнт/Кент* (МС 1999, № 10, 156), што спараджае неўласцівае англійскай мове проціпастаўленне зычных па мяккасці і цвёрдасці. У апошні час прынята перадаваць падобныя спалучэнні згодна з літаратурным вымаўленнем, напрыклад: *Атэла*, *Дэтройт*, *Дэфо* (Правілы 2011, 9).

Найбольш цяжкімі для напісання па-беларуску з'яўляюцца англійскія нямыя гукі (*Hulme* [hju:m] – *Х'юм*), міжзубныя гукі [ð], [t] (*Smithyman* ['smɪtɪmqn] – *Смітыман*), падвоеныя зычныя (*Babbitt* ['bæblɪt] – *Бэбіт*), гукі [ŋ] і [w], якія адсутнічаюць у беларускай мове (*William* – *Вільям/Уільям/Ўільям*, *Warung* – *Ўорунг*). Існуе варыятыўнае напісанне імёнаў з зычным [h] (*Henry* – *Хенры/Генры*), «светлым» і «цёмным» англійскім [l] (*Milne* – *Міл(ь)н*, *Milton* – *Міл(ь)тан* (МС 1999, № 11, 175), *Wilson* – *Вільсан/Уілсан* (Крукоўскі 1959, 266)). У такіх выпадках прапануецца агульнае правіла для перадачы іншамоўных імёнаў: гукі, якія адсутнічаюць у мове перакладу, замяняюцца найбольш блізкімі па гучанні ці функцыянаванні: *Katharine* ['kæθərɪn] – *Кэтрын*, *Kingsley* ['kɪŋzli] – *Кінгслі* (МС 2000, № 2, 72) і інш.

1.2. Транслітарацыя (ад лат. *trans* 'праз' і *litara* 'літара') – гэта палітарная перадача пісьма, заснаванага на адным алфавіце, сродкамі іншага алфавіта (гл. Беларуская мова 1994, 561). Гэты спосаб перадачы ўжываўся тады, калі першымі крыніцамі знаёмства з іншымі мовамі былі пісьмовыя тэксты, і ў наш час захоўваецца ў традыцыйных напісаннях тыпу *Walter* – *Вальтэр*, *Hamlet* – *Гамлет* (Вікторка 2003, 4). Галоўнае адрозненне ад практычнай транскрыпцыі заключаецца ў тым, што транслітарацыя характарызуецца прастатой і магчымасцю ўвядзення дадатковых і дыякрытычных знакаў, а таксама ўмоўным выкарыстаннем літар.

Транслітараваныя формы іншамоўных імёнаў, відавочна, неаднолькавыя і могуць быць дыферэнцыраваны. Паводле А. У. Таболіч, трэба размяжоўваць «поўную» і «няпоўную» транслітарацыю. Поўная транслітарацыя мае месца тады, калі ўласнае імя транслітаравана вельмі даўно і яго напісанне ў беларускай мове стала традыцыйным (*Jack London* – *Джэк Лондан*, *Edgar Poe* – *Эдгар По*), а няпоўная выкарыстоўваецца ў выпадках, калі ў беларускай мове няма адпаведных гукаў (нямых зычных), як, напрыклад, *Malcolm* ['mælkɔm] – *Мэлкэлм* (МС 1999, № 11, 172).

На нашу думку, варта больш дакладна акрэсліць паняцці «поўная» і «няпоўная» транслітарацыя. Поўная транслітарацыя – гэта паслядоўная палітарная перадача англійскага імя беларускімі літарамі без увагі да яго фанетычных і фаналагічных уласцівасцей. Няпоўная транслітарацыя, на наш погляд, мае месца (1), калі тыя ці іншыя англійскія літары (не толькі нямыя зычныя, як у *Knevit* ['nevɪt] – *Нэвіт*) не абазначаюцца пры перадачы, напрыклад: *Pickstone* ['plɪkstɔn] – *Пікстан*, (2) у мове-крыніцы ёсць спалучэнні літар, неўласцівыя мове перакладу, параўн.: *Board* – *Борд*, *Leonard* – *Леанард* або *Ленард*, *Wilbie* – *Ўілбі*, (3) пры перадачы біблейскіх і міфалагічных імёнаў (*Jacob* – *Іакаў*, *Job* – *Іоў*, *Isaac* – *Ісаак*, *Horatio* – *Гарацый* і інш.).

Трэба заўважыць, што на практыцы спосаб транслітарацыі ў беларускай мове не вельмі пашыраны, паколькі ў адрозненне ад рускай англійскія імёны пры перадачы заўсёды падпарадкоўваюцца яе фанетычнаму ладу (параўн.: *Johnson* – рус. *Джонсон* – бел. *Джонсан*, *Barrett* – рус. *Баррэтт* – бел. *Барэт*). Такім чынам, транслітарацыя не з'яўляецца дакладным спосабам перадачы англійскіх імёнаў на беларускую мову, выкарыстоўваецца непаслядоўна і не дазваляе ажыццяўляць паўнаватарны адваротны пераклад.

1.3. Традыцыйнае напісанне англійскіх антрапонімаў па-беларуску паходзіць як з даўніх транслітарацый, так і з запазычанняў з пісьмовых крыніц розных часоў з рускай ці польскай моў, таму пры фанетычнай і/або графічнай перадачы неабходна высветліць, ці існуюць традыцыйныя адпаведнікі імя ў мове перакладу (*George Washington* – *Джордж Вашынгтон*, а не *Ўошынгтан*, *George V* – *Георг Пяты*, а не *Джордж*). На наш погляд, традыцыйнае напісанне з'яўляецца непажаданым, але корпус антрапонімаў, якія трэба перадаваць гэтым спосабам, не вельмі вялікі па колькасці і складаецца з імёнаў шырокавядомых гістарычных асоб, дзеячаў культуры і навукі, а таксама літаратурных персанажаў. Іх веданне знаходзіцца ў межах прафесійнай кампетэнцыі кожнага перакладчыка. У выпадку існавання малаўжывальнага традыцыйнага напісання ці некалькіх яго варыянтаў падаецца магчымым замена традыцыйнага напісання на практычную транскрыпцыю. Напрыклад, аўстралійскі горад *Sydney* перадаецца традыцыйна як *Сідней/Сыднэй*, аднак імя амерыканскага пісьменніка *Sydney Sheldon* варта перадаць па-беларуску як *Сідні* згодна з вымаўленнем

гэтага імя ['sɪdnɪ]. У гэтым выпадку практычная транскрыпцыя бачыцца больш мэтазгоднай, паколькі перадае не толькі вымаўленне англійскага імя, але дапамагае больш дакладна ідэнтыфікаваць асобу і суадносіць імя з яго носьбітам.

2. Падыходы да вырашэння праблемы перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову. Для адэкватнай перадачы англійскіх імёнаў па-беларуску неабходна вырацаваць адзіныя правілы і дакладна акрэсліць усе выключэнні з іх, што немагчыма без вызначэння несупярэчлівай сістэмы падыходаў да перадачы антрапонімаў, якая дазволіць пазбавіцца варыятыўнасці ў іх напісанні і вымаўленні. Ніжэй прапануюцца некаторыя з такіх падыходаў.

Так, каб захавць марфемнае падабенства імя, кіруючыся прынцыпамі мілагучнасці і захавання яго тоеснасці, пры перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову варта выкарыстоўваць камбінаваны спосаб перадачы (часткова гукавой і часткова графічнай формы імя). Напрыклад, імёны *Allsep, Allsop, Allsup* пішуцца па-рознаму, але гучаць аднолькава ['0:lɪsqp]. Пры перадачы шляхам спалучэння фанетычнага і графічнага прынцыпаў атрымліваюцца тры адэкватныя адпаведнікі – *Олсэл, Олсал і Олсул*. Трэба заўважыць, што **спалучэнне практычнай транскрыпцыі і транслітарацыі** не толькі дапамагае максімальна захоўваць зыходную форму імя, а гэта значыць больш дакладна ідэнтыфікаваць асобу, але і дазваляе дакладна ўзнаўляць імя шляхам адваротнага перакладу.

Мэтазгодным таксама з'яўляецца ўдакладненне этапаў практычнай транскрыпцыі. Першым крокам пры перадачы антрапонімаў павінна быць вызначэнне іх мовы-крыніцы, паколькі адпаведнікі аднаго і таго ж імя ў перакладным тэксце могуць быць рознымі ў залежнасці ад таго, носьбіту з якой краіны яно належыць. Так, агульнахрысціянскія імёны пры перакладзе могуць мець шмат варыянтаў (параўн.: *Benjamin – Бенджамін, Бенджамен, Бэнджамін, Веніямін* і г. д.), выбар якіх залежыць ад нацыянальнай мовы, з якой яны перакладаюцца. Уласна англійскія імёны (кельцкія, англасаксонскія, нарманскія), як правіла, перадаюцца спалучэннем практычнай транскрыпцыі і транслітарацыі. Запазычаныя ў англійскай мове імёны перадаюцца ці непасрэдна з яе, ці з мовы арыгінала. Напрыклад, напісанне па-беларуску мужчынскага імя *Urban* з англійскай мовы ['E:bqɪn] – *Эрбан*, але паралельна могуць ужывацца і іншыя, абумоўленыя напісаннем гэтага імя ў тых мовах, адкуль яно было запазычана ў англійскую (ням. *Urban – Урбан*, італ.ісп. *Urbano – Урбано*).

Вялікае значэнне для адэкватнай перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову мае адваротная транскрыпцыя (з беларускай мовы на англійскую) як спосаб праверкі правільнасці напісання таго ці іншага імя (*Frost – Фрост – Frost, King – Кінг – King* і інш.). Аднак асаблівасці фанетычнага і графічнага складу абедзвюх моў могуць прыводзіць да варыятыўнасці (параўн.: *Houston – Х'юстан – Houston/Houston/Houstun*). Па-першае, пры абсалютна дакладнай фанетычна-графічнай перадачы могуць узнікаць літарныя і гукавыя спалучэнні, неўласцівыя для беларускай мовы, напрыклад: *Bennion* ['benlɪqɪn] – *Бэньён/Беньян*, а не *Бэнійен*. Па-другое, для перадачы розных або некалькіх англійскіх літар можа выкарыстоўвацца толькі адна беларуская, напрыклад: англ. *c, ck, q* – бел. *к* (*Orrick – Орык, Quinn – Куін, Curnow – Кёрнаў*), англ. *w і v* – бел. *в* (*Virginia Woolf – Вірджынія Вульф*). Такім чынам, трэба лічыць адваротную транскрыпцыю абавязковай, але не заўсёды магчымай.

На нашу думку, трэба таксама ўлічваць міжнародныя стандарты транслітарацыі, якія выкарыстоўваюцца пры аўтэнтчным перакладзе. Так, у 2000 г. у мэтах рэгулявання адзіных правілаў перадачы онімаў для міжнароднага выкарыстання была зацверджана інструкцыя па транслітарацыі геаграфічных назваў Рэспублікі Беларусь літарамі лацінскага алфавіта. Паралельны варыянт раманізацыі беларускай кірыліцы, які выкарыстоўваецца Дзяржаўным дэпартаментам ЗША, адрозніваецца ад нацыянальнага (напрыклад: перадача літары *ш* праз *s* або *sh*), што тлумачыцца арыентацыяй на беларускую лацінку, створаную ў свой час пад уплывам польскай мовы. Існуе таксама і міжнацыянальны стандарт (ІСО 9–95), створаны Міждзяржаўным саветам па стандартызацыі, метралогіі і сертыфікацыі (гл. Правила транслітарацыі 2002), які характарызуецца дакладнасцю графічнай перадачы, адназначнасцю літар, адсутнасцю ўстаноўкі на дакладную перадачу гучання, абавязковай магчымасцю адваротнага перакладу.

Высновы. На сённяшні дзень у айчынным мовазнаўстве адсутнічае агульнапрынятая сістэма адэкватнай перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову. У тэарэтычных працах паўтараюцца адны і тыя ж погляды і падыходы, якія часта супярэчаць адзін аднаму. Прычыны такой супярэчнасці маюць як аб'ектыўны, так і суб'ектыўны характар. Да аб'ектыўных адносяцца, па-першае, розныя фанетычныя законы мовы-крыніцы і мовы перакладу (для англійскай мовы – адсутнасць рэгрэсіўнай асіміляцыі, рэдукцыя, элізія і інш., для беларускай – наяўнасць акання і якання, дзекання і цекання, аглушэнне звонкіх зычных на канцы слоў), а па-другое, адсутнасць некаторых літар

і фанем у беларускай мове ў параўнанні з англійскай. У якасці суб'ектыўных можна вызначыць выкарыстанне мовы-пасрэдніцы, у якасці якой выступае руская мова, а таксама адсутнасць дасканалы алгарытму перадачы. Наяўнасць супярэчнасцей і розных спосабаў і правілаў перадачы англійскіх антрапонімаў прыводзіць на практыцы да непажаданай варыяцыйнасці і памылак у іх напісанні і вымаўленні, перашкаджае ідэнтыфікаваць асобу, суадносіць імя з яго носьбітам.

Вызначэнне дакладных крытэрыяў перадачы антрапонімаў на беларускую мову з'яўляецца адной з надзённых праблем сучаснага беларускага мовазнаўства, якая патрабуе неадкладнага вырашэння. Неабходным бачыцца ўніфікацыя спосабаў перадачы англійскіх антрапонімаў, вызначэнне абгрунтаваных правілаў і распрацоўка алгарытму перадачы антрапанімічных адзінак, складанне спецыялізаванага англа-беларускага слоўніка асабовых імёнаў і прозвішчаў. На сучасным этапе развіцця міжкультурных стасункаў важнай з'яўляецца не толькі дакладная перадача гукавой формы імя, але і яго аўтэнтычная пісьмовая форма. Таму спалучэнне практычнай транскрыпцыі і транслітацыі бачыцца ў якасці найбольш адэкватнага спосабу перадачы англійскіх антрапонімаў на беларускую мову.

Скарачэнні

БТ – Бэлтэлерадыекампанія. <http://www.tvr.by/bel/culture.asp?id=63232> (27.02.2012); **НН** – Наша ніва: <http://www.nn.by/?c=ar&i=64668> (20.01.2012); **МН** – Мы – нацыя. http://belarus.kulichki.net/index.php?option=com_content&task=view&id=489&Itemid=75 (28.01.2012); **Зв.** – Звязда. 2011. 13 мая. № 87; **Дж.** – Джойс Дж. Прыкрае здарэнне // Далягляды. Мінск, 1989; **БК** – Белорусская информационная компания. http://belapan.com/archive/2011/09/16/497148_497155/ (15.12.2011); **МС** – Таболич А. У., Вікторка Л. В. Матэрыялы да слоўніка // Роднае слова. 1999. № 10, 11; 2000. № 1, 2; 2001. № 4.

ЛІТАРАТУРА

Баброва Н. А. Асаблівасці перакладу англійскіх уласных асабовых імёнаў на беларускую мову // Традыцыі матэрыяльнай і духоўнай культуры Усходняга Палесся: Зб. навук. арт. 2009. Вып. 2. С. 112–114.
 Беларуская мова: Энцыкл. / Пад рэд. А. Я. Міхневіча. Мінск, 1994.
 Вікторка Л. В. Лінгвістычныя асновы перадачы англійскіх уласных асабовых імёнаў на беларускую мову. Мінск, 2003.
 Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. М., 2001.
 Крукоўскі М. І. Аб перадачы англійскіх прозвішчаў на беларускай мове // Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР. Мінск, 1959. Вып. 6. С. 249–253.
 Поплавская Т. В., Таболич Е. В. Принципы белорусско-английской транслитерации имен и фамилий // Вестн. МГЛУ. 1997. № 2. С. 125–130.
 Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом (ГОСТ 7.79–2000). Межгосударственный стандарт. Минск, 2002.
 Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. 2-е выд. Мінск, 2011.

Паступіў у рэдакцыю 06.04.12.

Марыя Уладзіміраўна Козылева – аспірантка кафедры беларускай мовы МДУ імя А. А. Куляшова. Навуковы кіраўнік – кандыдат філалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры англійскага, агульнага і славянскага мовазнаўства МДУ імя А. А. Куляшова Я. Я. Іваноў.

Е. В. КИСЕЛЬ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ СЕМАНТИЗАЦИЯ ЛИЧНЫХ МЕСТОИМЕНЕЙ В СОСТАВЕ СЛОЖНЫХ СИНТАКСИЧЕСКИХ СТРУКТУР (на материале лирики русских и белорусских авторов XX в.)

Рассмотрены конструкции, в которых местоимения являются подлежащим, а существительные – сказуемым. Анализируются особенности функционирования конструкций семантизации/характеризации личных местоимений в составе сложносочиненных, сложноподчиненных и бессоюзных предложений.

Attention is paid to the constructions containing a pronoun as a subject and a noun as a predicate. The peculiarities of functioning the constructions of semantisation/characterization of personal pronouns in compound, complex and asyndetic sentences are analyzed.

Эстетическая значимость местоименных слов долгое время в лингвистической среде практически не обсуждалась. Традиционно считалось, что местоимения – это «пустые слова», которые приобретают смысл только во фразе (см. Вольф 1974), это «слова вторичные, слова-заместители» (Реформатский 1947, 47). Однако «разряд местоимений, в узуальной языковой системе не обладающий значительностью, системой стиха выдвигается на первый план, добавочно семантизируется, укрупняется» (Селиверстова 1998, 348). Это в особенности относится к личным местоимениям (ЛМ), которые при отсутствии антецедента выполняют в лирическом произведении функцию «автосемантического обозначения личности» (Сильман 1970).